

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด ศิลปินแห่งชาติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในแนวทางของดนตรีศึกษา (Music Education) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญของการวิจัยและนำเสนอตามลำดับดังนี้ คือ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ)
2. เพื่อสร้างคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ)

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ)

สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยโดยแบ่งองค์ประกอบเป็น 4 ด้าน คือ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และการเรียนการสอน โดยมีเนื้อหาในการสรุปผลการวิจัยดังนี้

1.1 ผู้สอน

ครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ) ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นลูกศิษย์ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีความชำนาญในด้านการบรรเลงระนาดเอกและระนาดทุ้ม ทั้งในเรื่องของทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยได้ยึดถือแบบตามชนบโบราณ ได้แก่ กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอก ทางเพลง ทางเครื่อง การปรับวง การยึดถือความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก และมีคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีไทยที่ดี มีความรู้ความสามารถในด้านดนตรีไทย มีความสามารถในการถ่ายทอดดนตรีไทย และสั่งสอนศิษย์ด้วยความรักและความเมตตา ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมของนักดนตรีที่ดี มีแนวคิดอุดมการณ์ที่จะถ่ายทอดดนตรีไทยให้สืบทอดไป รวมถึงรักษาพัฒนาให้ดนตรีไทยอยู่คู่กับวัฒนธรรมและสังคมไทย

1.2 ผู้เรียน

ลูกศิษย์ที่มาเรียนระนาดเอกกับครูอุทัย แก้วละเอียด แบ่งเป็น 2 ส่วน คือผู้เรียนที่มีพื้นฐานการบรรเลงระนาดเอก และผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงระนาดเอก ส่วนใหญ่จะสามารถบรรเลงระนาดเอกได้แล้ว จึงมาขอต่อเพลงในลำดับชั้นกลางและชั้นที่สูงขึ้น โดยครูอุทัย แก้วละเอียด ยึดความสามารถในการบรรเลงระนาดเอกของผู้เรียนเป็นหลัก จากนั้นจึงต่อเพลงที่เหมาะสมกับระดับความสามารถและความถนัด เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความถนัดของแต่ละบุคคล โดยยึดตามหลักการของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) คือ เน้นความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก จากนั้นจึงต่อเพลงที่มีการแสดงความสามารถของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนถนัดการตีคู่แปด ครูจะต่อเพลงที่มีลักษณะการตีคู่แปดที่โดดเด่นให้กับผู้เรียน หรือผู้เรียนมีความถนัดการรวร ครูจะต่อเพลงที่มีลักษณะโดดเด่นในด้านการรวรให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนในแต่ละคนนั้น มีความโดดเด่นและแตกต่างในการบรรเลงภายใต้ขอบเขตทางระนาดเอกเดียวกัน

1.3 เนื้อหาสาระและบทเพลง

กระบวนการถ่ายทอดระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด มีการยึดเอาขนบโบราณนำมาใช้ โดยการต่อเพลงจะแบ่งตามลำดับชั้นตอน คือ ขั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง บทเพลงที่ใช้เป็นทางโบราณ ตามที่ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ถ่ายทอดไว้โดยมิได้มีการเปลี่ยนแปลงทางครูแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นเพลงสาธุการ เพลงเรื่อง เพลงเกร็ด เพลงเถา เพลงทยอย เพลงเดี่ยว และเพลงหน้าพาทย์ ครูอุทัย แก้วละเอียดก็ได้มีการดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ทำให้ยังคงความโดดเด่นในเรื่องทางเพลงของสายสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้เป็นอย่างดี

1.4 การเรียนการสอน

การเรียนการสอนของครูอุทัย แก้วละเอียดยึดถือตามแนวทางของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ได้มีการสร้างองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับขนบโบราณ ได้แก่

1.4.1 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.4.1.1 หลักการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกที่ครูอุทัย แก้วละเอียดยึดเป็นแนวทางในการสอนตามแนวทางของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) การเสริมแรงจูงใจให้กับผู้เรียน แบ่งระดับความสามารถของผู้เรียนอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนนั้นเกิดความเชื่อมั่นการกระบวนการเรียนรู้ ทักษะการบรรเลงระนาดเอก

1.4.1.2 วิธีการสอนทักษะและเทคนิคการบรรเลงระนาดเอก ขั้นตอนสำคัญที่ครูอุทัย แก้วละเอียด ใช้สำหรับการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกคือกระบวนการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ

โดยฝึกกระบวนการพื้นฐานของการบรรเลงระนาดเอก บุคลิก ท่านั่ง การจับไม้ ลักษณะการตีในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีเสียงระนาดที่มีความไพเราะ และสอนให้ผู้เรียนสามารถแบ่งแยกลักษณะของเสียงระนาดเอกตามลักษณะการบรรเลงในรูปแบบต่าง ๆ ได้

1.4.2 บรรยากาศในการเรียนการสอน บรรยากาศในการเรียนการสอนระนาดเอกที่ครูอุทัย แก้วละเอียดยึดหลักในการปฏิบัติคือ เน้นบรรยากาศแบบครอบครัวดูแลซึ่งกันและกัน

1.4.3 การพัฒนาสุนทรียภาพและความซาบซึ้งในดนตรี การพัฒนาสุนทรียภาพและความซาบซึ้งในดนตรีแก่ผู้เรียน ที่ปรากฏในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียดยึด คือการสอนให้ผู้เรียนรู้จักใช้เสียงระนาดเอกในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ สอนให้ตีทางระนาดเอกแบบโบราณ

1.4.4 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม กระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียน ที่ปรากฏในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียดยึดโดยเน้นแบบอย่างตามครูหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) คือ การสอนให้มีความกตัญญูรู้คุณครูอาจารย์ รู้จักมองสังคมดนตรีไทยในแง่ดี ไม่ประพฤติดนเป็น คนไม่ดี

1.4.5 การวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลของครูอุทัย แก้วละเอียดยึด ที่ใช้ในการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกมีการวัดและประเมินเพื่อทดสอบให้ผู้เรียนนั้น ได้ทบทวนเพลงต่าง ๆ ที่เรียนไปแล้ว เพื่อให้เกิดความชำนาญในการบรรเลงระนาดเอก

ตอนที่ 2 คู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดยึด (ศิลปินแห่งชาติ)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 2 เป็นการนำเสนอคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดยึด (ศิลปินแห่งชาติ) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาสาระต่าง ๆ จากเอกสารและผลการศึกษาระบบการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดยึด (ศิลปินแห่งชาติ) แล้วจึงเรียบเรียงเป็นคู่มือที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสอนและการฝึกการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานด้วยตนเองตามหลักการและวิธีการที่ถูกต้องโดยคู่มือที่สร้างขึ้นมีขนาด (A4) ประกอบด้วยเนื้อหาสาระดังนี้

2.1.1 ปกของคู่มือ ปกด้านหน้าผู้วิจัยออกแบบให้มีรูปพระเกี้ยวอยู่ตรงตำแหน่งกึ่งกลางด้านบนสุดของหน้ากระดาษ ถัดลงมาข้อความว่า “คู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดยึด (ศิลปินแห่งชาติ)” เป็นตัวอักษรทึบสีดำ ถัดลงมาภาพครูอุทัย แก้วละเอียดยึด (ศิลปินแห่งชาติ) ถัดลงมาจะเป็นที่มาของคู่มือ

2.1.2 คำนำ เป็นการกล่าวถึงที่มา สาระต่าง ๆ ที่ประกอบอยู่ภายในคู่มือ ความคาดหวังของผู้เรียบเรียงในด้านประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้นำไปใช้ ซึ่งมีความยาวประมาณ 1 หน้ากระดาษ

2.1.3 คำชี้แจงในการใช้คู่มือ เป็นการเขียนชี้แจงข้อมูลต่างๆ ของการใช้คู่มือ ได้แก่ จุดมุ่งหมายของคู่มือ อธิบายเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่ปรากฏในคู่มือ ขอบเขตของทักษะการบรรเลงระนาดเอกในคู่มือ คำแนะนำในการนำคู่มือไปใช้สอนและฝึกให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ข้อจำกัดของคู่มือ และการเตรียมความพร้อมของผู้สอนและผู้เรียนก่อนการใช้คู่มือ

2.1.4 สารบัญ เป็นการเขียนแสดงรายการเนื้อหาสาระที่อยู่ภายในคู่มือ โดยได้จัดทำสารบัญแสดงเป็นลำดับข้อหัวและระบุหมายเลขหน้าพร้อมทั้งแสดงรายละเอียดภายในหัวข้อ เนื้อหาสาระ และขั้นตอนการสอนและฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐาน

2.1.5 เนื้อหาสาระ เป็นการเขียนเกี่ยวกับเนื้อหาของผู้ที่จะเรียนระนาดเอกขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับระนาดเอก อันเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และปฏิบัติทักษะระนาดเอกได้อย่างถูกต้องและเข้าใจยิ่งขึ้นโดยเนื้อหาสาระในคู่มือประกอบด้วย

2.1.5.1 ลักษณะทางกายภาพของระนาดเอก เป็นการอธิบายส่วนประกอบต่าง ๆ ของระนาดเอก และคำศัพท์ที่ใช้เรียกส่วนประกอบเหล่านั้น โดยแสดงภาพประกอบอย่างชัดเจน

2.1.5.2 การฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด ประกอบไปด้วย ทำนั่ง การจับไม้ วิธีการตีระนาดเอกในลักษณะต่าง ๆ

2.1.5.3 โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอน เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับแบบฝึกต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอน เช่น แบบฝึกสำหรับตีฉาก แบบฝึกสะเดาะ ฝึกสะบัด แบบฝึกกรอ ฝึกรว ส่วนบทเพลงที่ใช้ในการสอน ได้แก่ เพลงสาธุการ รวมถึงตัวอย่างกลอนในลักษณะต่าง ๆ

2.1.6 การวัดและประเมินผล เป็นการอธิบายลักษณะและวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ)

2.1.7 แหล่งอ้างอิง แหล่งข้อมูล เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับระนาดเอกและวิธีการบรรเลงระนาดเอกที่ผู้ใช้คู่มือสามารถศึกษา เรียนรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีทั้งข้อมูลประเภทหนังสือ งานวิจัย และวิดิทัศน์ โดยแยกเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด และสร้างคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปอภิปรายผลใน 3 ประเด็น ดังนี้

- 1. ความสามารถของผู้เรียน
- 2. วิธีการบรรเลงระนาดเอก
- 3. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา

ตอนที่ 1 ความสำคัญของความสามารถของผู้เรียน

จากการศึกษา พบว่า ความสามารถของผู้เรียนนั้น มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนดนตรีไทยในสายสำนักของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สืบต่อมาจนถึงครูอุทัย แก้วละเอียด โดยเน้นที่ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับสายสำนักอื่นๆ จะพบว่า บางสายสำนักไม่ได้เน้นที่ผู้เรียนเป็นหลัก เมื่อมาถึงก็จะไม่ได้ให้ความสำคัญกับความถนัดและระดับความสามารถของผู้เรียน โดยให้มีการเริ่มต้นในการเรียนระนาดตามแบบฉบับของสายสำนักนั้นๆ ซึ่งจะแตกต่างจากสายสำนักของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งในช่วงหนึ่งมีการคัดเลือกศิษย์เช่นเดียวกันกับสายสำนักอื่นๆ ต่อมาจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการรับศิษย์ จึงทำให้เกิดการมุ่งเน้นไปที่ความถนัด และความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก ดังที่ (อัมภาวธู สาคกริ, สัมภาษณ์, 2556) กล่าวว่า “สายสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทางระนาดเอกเดียวกัน เพลงเดียวกัน ครูอุทัย กับครูเสนาะ ยังดีไม่เหมือนกันเลย เพราะฉะนั้น ความถนัดที่ต่างกัน จึงทำให้ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เลือกที่จะต่อเพลงให้ไม่เหมือนกัน ซึ่งแตกต่างจากบางสายสำนัก ที่มีการบังคับทางเพลงอย่างเหนียวแน่น” สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนนั้นมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมากในระบบสายสำนักของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพื่อที่จะให้ได้รับศิษย์เข้ามาในสายสำนัก และเพื่อให้เกิดความหลากหลายทั้งด้านของทางเพลง รสมี และความโดดเด่นของแต่ละบุคคล โดยมีได้ที่จะปิดบังองค์ความรู้ในด้านของดนตรีแต่อย่างใด ในทางกลับกันเป็นการสร้างความโดดเด่นให้กับสายสำนัก และรักษาองค์ความรู้ทางด้านดนตรีไทยในรูปแบบต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอย่างดี รวมถึงพัฒนาและสืบทอดทางเพลงมิให้เลือน ถือว่าเป็นการเพิ่มอรรถรสให้กับทางเพลง ผู้บรรเลง ผู้ฟัง และกับวงการดนตรีไทยได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 วิธีการบรรเลงระนาดเอกที่มีความแตกต่างกันในอดีตและปัจจุบัน

จากการศึกษา พบว่า กระบวนการถ่ายทอดระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ) ยึดหลักการเรียนการสอนแบบโบราณ คือ ครูอุทัย แก้วละเอียดยังคงรักษาทางเพลง ทางเครื่อง แบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี ท่วงทำนอง การจับไม้ บุคลิกภาพของผู้บรรเลง ไว้ได้เป็นอย่างดี โดยมีได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงแต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันนี้ วิธีการบรรเลงระนาดเอกนั้น มีแนวโน้มที่

เปลี่ยนแปลงไปจากขนบโบราณเดิมๆ เช่น ทางเพลงและวิธีการบรรเลงระนาดเอก ในปัจจุบันนี้ การบรรเลงระนาดเอกเป็นการแสดงความสามารถของผู้บรรเลงให้ตอบสนองความต้องการของผู้ฟัง “ระนาดสมัยนี้ เวลาไปดูเค้าดี เค้าจะชอบดีตามใจคนดู ลูกแหวกอกที่คนชอบกันก็ดีเยอะไป จนไม่ได้ให้ความสำคัญกับกลอนเพลง กับความเรียบร้อยเวลาเล่น ฟังแล้วไม่เพราะ” (อุทัย แก้วละเอียด, สัมภาษณ์, 2555) โดยจะต้องเน้นวิธีการบรรเลงที่พลิกแพลง ผาดโผน โดยไม่ได้เน้นความสวยงามและความไพเราะของกลอนเพลงในแต่ละรูปแบบ รวมไปถึงทำให้วิธีการบรรเลงระนาดเอคนั้น มีความแตกต่างไปจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นทางเพลง ความเร็วของบทเพลง ลีลา ท่วงทำนอง และความสวยงามในการปรับวง สิ่งเหล่านี้กำลังจะสูญหายไปจากการเรียนการสอนดนตรีไทย เพราะความนิยมที่มีการเปลี่ยนแปลงของผู้ฟังและผู้บรรเลงและรสนิยมของผู้ฟัง เราควรที่จะมีการอนุรักษ์รูปแบบการบรรเลงในแบบเดิม เพื่อที่จะเป็นการสร้างความงามทางคุณค่าของการบรรเลงระนาดเอกแบบโบราณ สอดแทรกเกร็ดความรู้หรือเนื้อหาของบทเพลง เพื่อให้ผู้ชมนั้นได้ทราบถึงสุนทรียศาสตร์ทางด้านคุณค่าของบทเพลงในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงสร้างรสนิยมที่ดีต่อผู้ฟังและผู้บรรเลงให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าของความงดงามของดนตรีไทยแท้ ๆ

ตอนที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในแนวทางของดนตรีศึกษา (Music Education) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ การสังเกต วิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบงานวิจัยตรงตามจุดประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ซึ่งสอดคล้องกับ(วรรณิ์ แกมเกตุ, 2551)ได้ให้ความหมายงานวิจัยเชิงคุณภาพว่า เป็นการแสวงหาความรู้ ความจริง เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องการศึกษาตามธรรมชาติที่เป็นจริงในทุกมิติ โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์ของบุคคล จึงเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่มีความเหมาะสมในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด เนื่องจากข้อมูลหลักของงานวิจัยในครั้งนี้ อยู่ที่ตัวบุคคลคือ ครูอุทัย แก้วละเอียดซึ่งมีความหลากหลายในด้านข้อมูล ดังนั้น การวางกรอบแนวคิดการวิจัยจึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ข้อมูลงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ งานวิจัยเชิงคุณภาพมีขอบเขตค่อนข้างกว้าง อยู่ที่ผู้วิจัยจะกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้กว้างเพียงใด บางครั้งการกำหนดขอบเขตที่มีความชัดเจนตรงประเด็น จะส่งผลให้งานวิจัยเชิงคุณภาพมีความสมบูรณ์และตรงตามเป้าหมายในการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการพัฒนาด้านการจัดการองค์ความรู้ ทางดนตรีไทยและการถ่ายทอดไว้อย่างถูกต้องเป็นระบบ ครบถ้วน เพื่อรักษาสমัติอันมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของไทยให้คงอยู่สืบไป

2. ควรมีการปรับวิธีการต่าง ๆ ในคู่มือให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทในการสอน เช่นวิธีการวัดและประเมินผล เป็นต้น โดยเฉพาะการสอนในสถาบันการศึกษา ซึ่งมีบริบทและเงื่อนไขแตกต่างจากการถ่ายทอดตามขนบแบบโบราณ

3. การนำคู่มือไปใช้เป็นแนวทางในการสอนและฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอก ควรศึกษาคู่มืออย่างละเอียด พร้อมทั้งทดลองฝึกด้วยตนเอง หรือ ศึกษาจากแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้การดำเนินการสอนที่มีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขึ้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด ศิลปินแห่งชาติ ไปทดลองใช้เพื่อประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสมของคู่มือพร้อมทั้งปรับปรุงพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

2. ควรมีการศึกษา รวบรวมองค์ความรู้ในการถ่ายทอดดนตรีไทยของครู หรือ สายสำนักต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญของศาสตร์ด้านดนตรีไทยศึกษา

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการแบ่งระดับของเพลงไทย หรือ ระดับขั้นในการเรียนดนตรีไทยให้ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการนำไปใช้ในการเรียนการสอนดนตรีไทยได้เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน